

„Számvetés félúton” – A második Orbán-kormány két éve I.

Az elmúlt két év nem volt híján emlékezetes, fordulatos eseményeknek, a kormány tevékenységét bizonyos értelemben kettősség jellemezte. A tárgyalt időszak emlékezetes abban az értelemben, hogy ilyen mértékű átalakításokat a rendszerváltás óta nem étünk meg, fordulatos pedig a tekintetben, hogy rendkívüli események, hirtelen jött intézkedések, illetve a válság eseményei borzolták a kedélyeket. Kettősség, ellentmondás a Fidesz-KDNP korábbi ellenzéki politizálása és majdani kormányzati tevékenysége között érzékelhető. Az elmúlt két évben számos új fogalmat tanulhattunk, mint például „fülkeforradalom”, „gazdasági szabadságharc”, „nem ortodox gazdaságpolitika”, stb. Elemzésünkben igyekszünk szakpolitikai lebontásban tematikusan áttekinteni és értékelni a 2010. május 29. óta regnáló második Orbán-kormány tevékenységét, mostani írásunkban a gazdaságpolitikával, a külpolitikával, illetve a kormány népszerűségével foglalkozunk.

A Fidesz-KDNP győzelme már 2009-ben biztos volt, ám a párt – mint utóbb bebizonyosodott – nem rendelkezett kiforrott szakpolitikai programokkal a győzelem pillanatában. A kormányzati átadás-átvétel után az ország valós állapotával való szembesülés, a kapkodás, hirtelenség és a lassú programtervezés egyszerre határozta meg a kormány politikáját. A második Orbán-kormány tevékenysége összességében konfrontatív; feszegették a meglévő jogi, gazdasági – és olykor – a fennálló demokratikus kereteket is. Ezen tevékenységek természetesen komoly ellenállásba ütköztek, a parlamenti erőviszonyok okán nem is annyira a hazai politikai ellenfelek, inkább a média, a társadalom, illetve a nemzetközi szervezetek részéről.

A kormány azért sincs irigylésre méltó helyzetben, mivel a közelmúlt konfliktusai miatt az Európai Unió, az egyes nemzetközi szervezetek már minden magyar lépést, fontosabb jogszabályváltozást figyelemmel kísérnek, ezért a gyakran emlegetett „kettős mérce” véleményünk szerint is megfigyelhető, hiszen az EU még a

marginálisnak tekinthető hazai belügyekbe is keményen beleszól. Ennek természetesen van pozitív oldala is, hiszen egyrészt az EU bizonyos értelemben demokratikus egyensúlyt kíván nyújtani a kétharmaddal szemben (ugyanakkor a nemzetállami kompetenciába tartozó területek preskriptív kontrollja sérti a tagállami szuverenitást), másrészt a kettős mérce sok esetben hátráltatja az átalakításokat, egyre több ellenérzést támaszt a magyar polgároknak a szervezettel szemben, ezek által pedig elmélyíti az itthoni válságot.

Gazdaságpolitika

A magyar gazdaságpolitika két éves teljesítménye még a negatív nemzetközi hatások figyelembevételével is gyengének, vagy elégtelennek értékelhető. A kormány széleskörű körültekintést, tervezést, kiszámíthatóságot, illetve egyeztetést nélkülöző ad hoc, úgynevezett „nem ortodox” lépései zömmel visszajára sültek el, vagy kisiklottak még akkor is, ha az irány, vagy az alapötlet időnként jónak volt nevezhető. A választások előtt a Fidesz azzal érvelt a kétharmad mellett, hogy annak birtokában az országban elkerülhetetlen átalakításokat el tudja majd indítani, ám a nagy ellátórendszerek reformja – mint például az egészségügyé – el sem kezdődött, a nyugdíjrendszeré pedig félresiklott. A 2011. év végére elmélyülő hazai válságért túlnyomórészt már nem a nemzetközi gazdasági válság és a sokat emlegetett spekulánsok, hanem – részben – maga a kormány volt felelős.

A 2010-es év nyarát az Orbán-kormány a helyzetfelmérésre, tűzoltásra, és a szakpolitikákban ősszel bekövetkező fordulatok előkészítésére fordította. A szocialisták által 2009-ben elfogadott költségvetésben közel 500 milliárdos lyuk tátongott, a legnagyobb kihívást ennek foltozása jelentette. A szimbolikus intézkedések (mint például a 98%-os végkielégítésekre vonatkozó visszamenőleges adó) szignifikánsan nem javították a költségvetés helyzetét, sőt a házi pálinkafőzés jövedéki adójának eltörlése nagyobb kiesést okozott. 2010 őszétől az élelmiszerkereskedelmi láncokat, az energetikai és a telekommunikációs szektort érintő ágazati különadók jelentették az egyik legfontosabb irányváltást. A kormány leginkább azokat az ágazatokat „sarcolta” meg, amelyek az előző évek, évtizedek nyertesei voltak, vagy a privatizáció idején feltételezhetően piaci értékük alatt kerültek az akkori tulajdonos(ok) kezébe. A bankadó bevezetésének „nem ortodox”

intézkedése révén 182 milliárd folyt be már abban az évben a költségvetésbe, valamint megszüntették a magánnyugdíjpénztáraknak nyújtott havi 30 milliárd forintos hozzájárulást, ami előrevetítette a nyugdíjrendszer átalakítását.

2011 januárjában Matolcsy György még 4-6%-os gazdasági növekedésről beszélt az Új Széchenyi Terv kapcsán, 2013-14-re vonatkozóan, ez a mai helyzet ismeretében inkább mosolyogtató érték. Németország, hazánk elsősorú kereskedelmi partnere, a 2010-es év második felében jól teljesített, ami kedvező előjelekkel szolgált a következő évet illetően a magyar gazdaság számára, ezért a gazdasági elemzők 2,3-3,1%-os növekedést jósoltak, ugyanakkor érzékelhető volt már a 2010-es év közepére jellemző nemzetközi dinamizmus lassulása. A kormány 3%-os becslése már 2010. év végén túl optimistának tűnt.

A piac megingott bizalma, és ezt erősítve a hitelminősítők leminősítései 2011-ben elmélyítették az európai válságot, adósságválsággá, az állam, illetve az euró válságává változtatva azt. E történések mögött persze részben szándékos támadások, és a nemzetközi tartalékvaluták, a dollár és az euró „harca” is felfedezhető. A kormány egy ilyen nemzetközi környezetben feszegette a neoliberais gazdaságpolitika paradigmáinak kereteit, amikor az Európai Unió éppen ennek ellenkezőjét kívánta elérni; úgy teszteltük a nemzetközi pénzvilág és EU irányítóinak toleranciaküszöbét, úgy feszegettük a kereteket, hogy a rendszer részei kívántunk maradni, ráadásul egy olyan rendszernek, amely a 2009-es fiskális lazítás után pont most követelt a tagállamaitól vasszigort.

A magyar gazdaság növekedését 2010-ben az ipari kereslet külső növekedése hajtotta, ezt 2011 harmadik és negyedik negyedében a mezőgazdaság támasztotta meg, de az ágazati különadók némileg fékeztek a növekedést. Az első negyedévben még sikerült elfogadható, 2,5%-os növekedést produkálni 2010-hez képest, ám a második negyedévre 1,5%-ra lassultunk. A magyar gazdasági növekedés három oszlopából: a kivitel bővüléséből, a belső keresletből és a beruházásokból az utóbbi kettő rogyadozott 2011-ben, ugyanis az év közepe óta csökken a beruházások hozzájárulása a GDP növekedéséhez, a fogyasztás szintén visszaesett. A 2010-es évben az ipari szektor jól teljesített, ám tavaly lassulás következett be. A 11%-os korábbi növekedés 5,4%-ra csökkent, 2012 első negyedévében pedig visszaesett. Ugyanekkor az előző év azonos időszakához

viszonyítva 0,7%-os GDP csökkenés következett be, ami előrevetíti az idei év 1-2% körüli visszaesését, ami regionális összevetésben is kiemelkedően gyenge.

A kormány, hatalomra kerülése óta számtalan alkalommal módosított az adórendszeren, ezek közül kiemelendők az egykulcsos adó, a már említett ágazati különadók, illetve a családi adókedvezmények bevezetése. A Nemzeti Együttműködés programjában a kormány még radikális adócsökkentést ígért, illetve az adórendszer és az adóbevallás egyszerűsítését hirdette meg. Az elmúlt két év adópolitikája azonban egészen más képet mutat, hiszen bevezetésre került – többek között – a baleseti adó, a környezetvédelmi termékadó, növekedett az egészségbiztosítási járulék, valamint eltörlésre került az adójóváírás intézménye.

Az egykulcsos személyi jövedelemadó annak idején az SZDSZ kampányszlogenje volt, akkoriban a Fidesz inkább ellenezte ennek bevezetését, a progresszív adózást tartva jobb megoldásnak. A 2011-től bevezetett egykulcsos adóval kapcsolatban több probléma is felmerült. Az egykulcsos „arányos” adó bevezetése, az adójóváírás eltörlése az átlagos, vagy az alatt élő jövedelműeket hozta nehezebb helyzetbe, a változásokkal legrosszabbul a legalsó jövedelmi tizedben, legjobban pedig a legfelsőben lévők jártak. A kormány azt remélte, hogy a kieső 404 milliárdnyi személyi jövedelemadó bevételt kompenzálja majd a felsőbb rétegek növekvő beruházási és fogyasztási kedve, a gazdaság fehéredése, a magasabb képzettségűek növekvő foglalkoztatása. Ezen elvárások hatásai az eddig eltelt időben nem látszanak, ellenben érezhető, hogy megdrágult a képzetlen munkaerő a képzetthez képest. Ez a 2012. évi drasztikus minimálbér-emelésben öltött testet, amit az adójóváírás teljes eltörlése is szükségessé tett, csakhogy a minimálbér körüli szinten élő (gyermektelen) munkavállalók helyzete így is jelentősen romlott. Ezért a munkáltatóknak kötelezővé tették a munkavállalók kompenzálását, illetve részben biztosítottak hozzá egy központi keretet. A béren kívüli juttatásokat is érintik a változások, összegük korlátozásával, a 10%-os egészségügyi hozzájárulással, másrészt az étkezési utalványok kedvezményes adózásának korlátozásával.

Ahelyett, hogy a kormány beismerné az egykulcsos adórendszer nemzetközi szinten is emlegetett bukását, inkább más bevételnövelő intézkedéseket fogantatosított. Az áfa idei 25%-ról 27%-ra történő emelése szintén ellentmond a kormánypártok még ellenzékben, a Bajnai-kormány reformterveivel szemben hangoztatott álláspontjának,

miszerint a fogyasztásnövelés érdekében az adók csökkentésére lenne szükség. Sőt ez a magas áfakulcs, gyakorlatilag motiválja az áfa-csalásokat. A Széll Kálmán Terv 2.0 idén inkább megtakarítást, zárolást, kisebb részben bevételnövelést hoz, azonban 2013-tól inkább az utóbbi hatások fognak dominálni. A bankadót váltó, pénzügyi tranzakciós illeték, a telekomadó, az e-útdíj, és egyéb kisebb tételek jövőre 400 milliárdot jelenthetnek a költségvetésnek az idei 250 milliárdos csomagon felül.

2011-ben a kormány nagy célokat tűzött ki maga elé, mely szerint 10 év alatt egymillió új munkahelyet hoznak létre, ebből 400 000-ret 2015-ig, ezáltal felemelve a magyar foglalkoztatottsági rátát a nyugat-európai értékekre. A foglalkoztatás nagyjából 50 000 fővel bővült 3,81 millióra az utóbbi egy évben, de még messze elmarad a 4-5 évvel ezelőtti értékektől. A kormány két év alatt nem tudott értékelhető eredményt elérni a foglalkoztatás bővítése terén. Ezt kozmetikázandó, indították a közmunkaprogramokat, melyek nem igazán váltották be a hozzá fűzött reményeket (kevés az álláshely, még mindig kis mértékű a különbség a munkabér és a szociális, munkanélküli segély között). A kormányváltás előtt közvetlenül az utóbbi évtizedben rekordszámú, félmillió munkanélkülit regisztráltak, de a 2010-es év első felében kedvező folyamatok zajlottak le, melyek eredményeképp enyhén csökkent a munkanélküliség. 2011-ben csak néhány ezer fős csökkenésről számolt be a Központi Statisztikai Hivatal, jelenleg is 490 000 regisztrált munkanélküli van.

A kormány már megalakulásától kezdve heves konfliktusba keveredett a Magyar Nemzeti Bankkal, pontosabban annak elnökével; vezető kormánypárti politikusok bírálták a szocialisták és a szabaddemokraták által 2007-ben megválasztott Simor Andrást. A Fideszt nyilvánvalóan zavarja, hogy az ő világnézetüktől eltérő személyiség vezeti az ország egyik legfontosabb intézményét, ezért az utóbbi két évben komoly energiákat fektettek a jegybankelnök szakmai és személyes támadására, illetve minél nagyobb befolyás szerzésére a központi bank döntéshozatalában. Kritikaként rótták fel Simornak, hogy ő is hozzájárult a magyar lakosság és önkormányzatok devizában való eladósodásához azzal, hogy mesterségesen, az inflációs-, illetve az árfolyamcélok védelmében, a régióban is különösen magasnak számító alapkamatot határozott meg, ezzel elősegítve a lakosság és az önkormányzatok devizában való eladósítását; Magyarország magas devizakitettségeért, pénzügyi destabilizáltságaért komoly felelősség terheli az utóbbi évtized jegybanki vezetőit. A monetáris tanácsi tagok kinevezési rendjének

módosításával azonban többségbe kerültek a kormánypártokhoz közel álló erők. A kormány a nemzetközi konfliktustól sem riadt vissza ez ügyben, ugyanis a 2012-es IMF tárgyalások egyik feltételéül éppen a jegybanki függetlenség visszaállítását követelték a nemzetközi partnerek.

A 2011-es év a svájci frank erősödésének és a forint gyengülésének éve volt. A forint árfolyama a hazai politikával, és a nemzetközi hatásokkal együtt hullámzott, ősztől a nagyjából 20%-kal megugró valutaárfolyamok nagyban befolyásolták a hazai válságot, hirtelenjében az elsőszámú, legsürgősebben kezelendő problémává vált a devizahitelek ügye. A svájci frank 2011-ben egyszerre lett spekulációs eszköz és menekülővaluta is. Menekülővaluta azoknak, akik – ugyan nullához közeli kamatszinten – megtakarításaikat biztonságban szerették volna tudni. Ugyanakkor egyes befektetői körök részéről szándékos spekuláció lehetőségét is adta, a frank erősítésére és az euró gyengítésére játszva. Miért káros ez nekünk? A világ Svájcen kívüli, nem banki svájci-frank hiteleinek 10%-a a magyar lakosságot terheli. A kormány is érezte, valamit tennie kell, de itt megjegyezzük, a forint árfolyamának gyengüléséért a kormány gazdaságpolitikája és retorikája is felelős, ugyanis a gazdasági szabadságharcot valódi értelmes célok nélkül, rosszul időzítették, vagy rosszul közelítették meg. A kormány több kisebb súlyú intézkedés mellett a probléma megoldását a végtörlesztéstől várta. A fix árfolyamon való végtörlesztéssel azonban problémák voltak. Először is a felső, illetve a felső-középosztálynak volt lehetősége, anyagi tartaléka végtörleszteni. Azaz azoknak, akik rendelkeztek kellő megtakarítással a hitelük csökkentett árfolyamon való részleges, vagy teljes visszafizetésére. A forinthitelre való átváltással kevesen éltek, összességében keveseknek érte meg ez a részmegoldás. A végtörlesztésből a pontosan az a nagyjából negyedmillió hiteles szorult ki, aki lejárt tartozással rendelkezett, hiszen nekik esélyük sem lett volna az egyösszegű fizetésre. Végül is 160 000 ember végtörlesztett, átlagosan 5,5 millió forintot, 1100 milliárd forint a végtörlesztések piaci értéke, és mintegy 300 milliárdot spórolt a lakosság, illetve ugyanennyit kell veszteségnek elkönyvelnie a bankoknak, akik a negatív mérlegeik miatt egyre kevesebb hitelt tudnak/akarnak juttatni a gazdaságba.

A mostani kormány nemcsak retorikájában volt elkötelezett az államadósság csökkentése iránt. Az államadósság a politikai közbeszéd fontos témája lett, és a kormány szabályos harcot indított ellene, nemzeti összefogást hirdetett. Matolcsyék

még 2011 elején ambiciózus rövid- és középtávú terveket szőttek az államadósság csökkentéséről, a 80% körüli adósságrátát 64%-ra kívánták leszorítani 2015-ig. 2011-ben az MNB devizatartalékából, illetve a magyánnyugdíjpénztári befizetésekből törlesztettünk ezermilliárdos nagyságrendben. A Magyar Nemzeti Bank szerint az államháztartás hiánya az önkormányzatokkal 2010 végén 21750 milliárd forint volt, de 2011 decemberére már 22648 milliárdra nőtt az árfolyamgyengülés hatására. A 2012-es év elején a forint jelentősen erősödött, ám újra gyengülésnek indult, így 2012 májusában 21181 milliárd forintra nőtt. Sajnálatos módon a forint gyengülése elfedte a visszafizetés pozitív hatásait. A törlesztéssel a kormány felélte azt a tartalékot, amelyből valódi gazdaságpolitikai fordulatot lehetett volna végrehajtani.

A piacok bizalmatlansága, a spekuláció és a kormány politikája által hazánk ellen fordult nemzetközi hangulat miatt, a 2011. év végére oda jutottunk, mint 2009-ben, azaz, már nem tudjuk finanszírozni magunkat a piacról a magas kamatok miatt. 2011 őszén különösen rossz volt a helyzet, a piac által kínált kamatszint 8-11% volt. Ennek tükrében elkerülhetetlennek látszott az IMF-hez való fordulás, ami 2012 év elején be is következett. A tárgyalások kezdete mind a nemzetközi szervezetek, mind a kormány rugalmatlansága miatt csúszik.

A 2011-es költségvetésben tett 3%-os hiányra vonatkozó elképzeléseket nem fenyegette veszély. Az egyszeri bevételnövelő intézkedések miatt 4%-os szufficit mögött valójában 6-7%-os strukturális hiány rejtőzött. Hazánk az uniós csatlakozás (2004) óta folyamatosan túlzottdeficit-eljárás alatt áll, a regnáló magyar kormányok képtelenek voltak megfelelni a Maastricht-i kritériumoknak. A konvergencia-programban is vállalt hiánycélok tartására tett kötelezettségünk elmulasztása, illetve a tervezett hiány tartós csökkentésének nem kielégítő költségvetési garanciái okán az EU a kohéziós alapok csaknem félmilliárd eurós befagyasztásával válaszolt. A Széll Kálmán Tervben vállalt intézkedések hatására azonban – a tervezet kellő garanciáit látva – Magyarország mentesült a források egy részének felfüggesztése alól.

Külpolitika és nemzetpolitika

A rendszerváltoztatást követő magyar kormányok az Antall-kormány által lefektetett külpolitikai hármass prioritás (euro-atlanti integráció, jószomszédi viszony, határon túli magyar nemzetrészek felkarolása) keretein belül igyekeztek formálni saját szomszédság- és nemzetpolitikájukat. E törekvések gyakran eltérő hangsúlyt kaptak attól függően, hogy mikor milyen beállítottságú kormányzat regnált, ugyanakkor a célok – különösen az utóbbi kettő – között is gyakran szinte feloldhatatlan konfliktus feszült. Ez az ellentét arra sarkallta a mindenkori magyar kormányzatokat, hogy megpróbáljanak egy középutas, konformabb megoldást találni, ami általában a nemzetstratégiai aspektusból fontos kérdésekben káros kompromisszumok megkötésével járt. Ilyen volt például az ún. alapszerződésekben lefektetett, a magyarság szempontjából aránytalan, félig beváltatlan kölcsönös garanciák rendszere, de szintén ide sorolható Románia EU-csatlakozásának – az erdélyi magyarság kollektív jogainak előmozdítását mellőző – támogatása is. A szomszédságpolitikát emellett erőteljesen befolyásolták azok az elvárások is, melyek Nyugat-Európából, a tengerentúlról, ill. egyes nemzetközi szervezetek irányából érkeztek, s melyek adott esetben a magyar nemzeti érdekek negligálását hozták. A szétszabdalt magyarság kisebbségben élő közösségeinek nyomasztó helyzetén, az őket ért sorozatos egyéni és kollektív sérelmeken – az elmúlt évek tanulsága nyomán joggal mondhatjuk – nem segített az európai integráció sem, sőt bizonyos helyzetekben erősen visszafogta a magyar külügyi vezetés érdekérvényesítő képességét („zsarolási potenciálját”).

A külpolitika szignifikánsan egy olyan terület, ahol az orientációs célrendszer szempontjából – annak nemzetpolitikai aspektusból releváns vetületétől részben eltekintve – nem tapasztalhatunk paradigmaváltásszerű eltéréseket a korábbi szocialista-liberális kormányok által követett csapásirányhoz képest. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a második Orbán-kormány regnálása ne hozott volna lényegesebb hangsúlyeltolódásokat (pl. konfrontatívabb hangnem, keleti nyitás politikája – bár előbbi inkább a körülmények által teremtett helyzetre és a fokozatos politikai támadásokra adott reakcióként értékelhető, utóbbi előkészítésére pedig már az előző ciklusokban is történtek lépések). A Fidesz 2010-es választási programjában nem szentel külön fejezetet a magyar külkapcsolatoknak, a nemzetközi szervezeteknek, a Soros elnökségnek. Említi azonban az ország

nemzetközi tekintélye helyreállításának fontosságát. Kormányra kerülése esetén programja szerint megújítaná szövetségét a Nyugattal, mélyítené kapcsolatait az USA-val és különös figyelmet szentelne keleti kapcsolatainknak. Az országot mindezek mellett a közép-európai együttműködés egyik kulcsszereplőjévé emelné. A program tehát erős euro-atlantista elkötelezettségről tanúskodik.

A Fidesz – az előző ciklusok kormányzataihoz hasonlóan – elkötelezett az európai integráció bővítése és mélyítése mellett. Alapvető különbség a korábbi gyakorlathoz képest, hogy míg az MSZP és az SZDSZ az Európai Uniót pusztán a tagállamok közötti politikai kompromisszumok terepeként és egyfajta állandó eszmei, jogi és politikai igazodási pontként fogja fel („intézményes Európa”), addig a Fidesz azt inkább egy olyan közegnek tekinti, amelyet a történeti-kulturális örökség („kulturális Európa”), a gazdasági érdekek érvényesítésének lehetősége és a globális versenyben való regionális kooperáció igénye köt össze, s ahol időnként nemcsak kompromisszumokat kell tudni kötni, de határozottan fel is kell lépni – akár más tagállamokkal közösen is – az ország számára kedvezőtlen döntések elhárítása érdekében. Érdeemes azonban megjegyezni, hogy a stratégiai jelentőségű kérdések (gazdaságpolitikai szuverenitás, termőföld védelme, stb.) terén inkább csak a retorika szintjén képvisel harcias álláspontot a párt. A Fidesz ugyanis ügyes taktikát folytatva az Unió felé kompromisszum-késznek mutatkozik, idehaza pedig az ország függetlenségének, szuverenitásának, önálló döntéseinek védelmét kommunikálja. A kettős beszéd azonban nem kedvez a még ellenzéki pozícióban, illetve a választási programban sürgetett nemzetközi politikai és gazdasági kapcsolatok erősítésének. Közös pont azonban az MSZP-SZDSZ és a Fidesz által képviselt EU-politikában, hogy mindkettő evidenciának tekinti Magyarország részvételét a további integrációban, ennél fogva nem is kínál politikai alternatívát.

Az SZDSZ-hez hasonlóan a Fidesz is többször az integráció bővítése és mélyítése melletti érveként hozta fel a határon túli magyarsággal való kapcsolatok szorosabbra fűzésének lehetőségét, a Fidesz szóhasználatával a „nemzetegyesítést”. E fogalom eltérő használata jól megfigyelhető az utóbbi időszakban. Míg egyes politikai erők pusztán az anyaország és a határon túli magyar közösségek kulturális és gazdasági kapcsolatainak fejlesztését, intenzitásának fokozását rendezik e fogalmi keretbe, addig tartja magát az a nézet is, hogy a valódi nemzetegyesítés jobban intézményesített, jogi garanciákkal bíró struktúrát, kétoldalú megállapodások nyomán

elismert, a nemzeti közösségek nagyobb fokú önrendelkezését lehetővé tevő, beteljesült politikai törekvéseket feltételez. (A reálpolitika színterén meg nem jelenő, területi revízióra irányuló célkitűzéseket nem is említve.) Míg az első álláspont az európai integráció bővítésében és mélyítésében látja a nemzetiségi kérdés rendezésének garanciáit (de legalábbis politikai plénumát), addig a másik elképzelés e téren sokkal aktívabb állami szerepvállalást, konfrontatívabb külpolitikát és közös magyar-magyar stratégiai együttműködést kíván meg. Azt a disztinkciót viszont szükséges hangsúlyozni, hogy míg az SZDSZ a föderatív Európa melletti elkötelezettségét gyakran hangsúlyozta, addig a Fidesz kiállt a nemzetállami lét XXI. századi létjogosultsága mellett. Ez akkor is így van, ha az uniós politika tekintetében a Fidesz gyakran a föderalizáció irányába mutató lépéseket tesz (pl. fiskális stabilitási paktum támogatása).

A nemzeti szuverenitás kérdése, az uniós jog szupremáciája, a közösségi intézmények és a tagállami kormányok, illetve parlamentek közötti hatáskörmegosztás problematikája – az Európai Bizottság és az Európai Parlament irányából érkező súlyos kritikák, valamint a megindított kötelezettségszegési eljárások nyomán – ismét hangsúlyossá váltak. Az elmúlt időszak történései rámutattak az uniós intézmények gyengeségeire is, s eloszlatták azok pártatlanságának mítoszát. Ugyanakkor fontos körülmény, hogy a jelenlegi kormány részben felismerte, Magyarország sikerességének garanciája a Közösségen belül nem az érdekelődő kompromisszumkeresésben, hanem a bizonyos ügyek mentén kialakítandó stratégiai szövetségekben és alkalmi koalíciókban, az együttes fellépésben rejlik, tehát megvan az ideje és a terepe a politikai küzdelmeknek, és a kompromisszumoknak is (erről tanúskodnak többek közt a V4-együttműködés szorosabbra fűzése irányában tett erőfeszítések, illetve az uniós költségvetés elfogadása előtt a kohéziós források tervezett csökkentését megakadályozandó, a románokkal való koordináció is). Ezeket az érdekszövetségeket nagyban nehezítik azonban a külhoni magyar kisebbséget ért sérelmek, melyek folyton kiújuló konfliktusforrást jelentenek a szomszédságpolitika területén, melyekre a kormány gyakran nem képes határozott és hatékony válaszokat adni. A visegrádi országok szerepe az Unión belüli regionális érdekérvényesítésben is meghatározó lehet, amennyiben sikerül megfelelő koordinációs mechanizmusokkal összehangolni a törekvéseket, valamint az egymás közötti konfliktusokat.

A 2011-es esztendő első felének külpolitikailag legrelevánsabb eseménysorozata az Európai Unió soros elnöki tisztének ellátása volt. Ez a feladat – politikai súlyánál fogva – hosszú előkészítés és folyamatos koordináció mellett zajlott, melynek főbb célkitűzéseit, történéseit a hazai média is nyomon követte. A soros elnöki pozíciót nagy várakozások előzték meg, mivel az adott periódus politikai napirendjének meghatározásában kiemelt szerepe van az elnöklő országnak. Meg kell előlegezni, hogy a kormány előtt álló feladat nem volt egyszerű: a magyar elnökségnek egy rendkívül nehéz időszakban kellett helytállnia, amikor a pénzügyi válság és az Európán kívüli politikai történések (pl. az „arab tavaszként” emlegetett forradalmi hullám) nagyban behatárolták a politika mozgásterét. Bár Magyarország a spanyol-belga-magyar elnöki trió tagjaként látta el a soros elnöki teendőket, legalább ilyen hangsúlyosnak mutatkozott a következő elnöki trojka első tagjával, Lengyelországgal való együttműködés a célok és eszközök tekintetében, ami egyfajta közép-európai összefogást demonstrált, valamint az új tagállamok elhivatottságát és felkészültségét juttatta kifejezésre. A magyar elnökségnek végig politikai „ellenszélben” kellett végrehajtania a soros elnökségből fakadó kötelezettségeit. Már az elnökség kezdetére rányomta bélyegét a 2011. január 1-jén hatályba lépett új magyar médiatörvény fogadtatása, mely a nemzetközi sajtó és politikai fórumok egyik kiemelt érdeklődésre számot tartó témájává vált. A soros elnökség kudarcaként könyvelhető el, hogy a félév (egyik) legjelentősebb, legnagyobb érdeklődésre számot tartó rendezvényét, a keleti partnerségi csúcstalálkozót (melyre eredetileg Gödöllőn került volna sor) a lengyel soros elnökség idejére halasztották el, indoklasként pedig az „időpont-egyeztetési nehézségeket” jelölték meg. A határon túli magyarság helyzetének javítása, kollektív jogainak előmozdítása szintén nem kapott kellő hangsúlyt a féléves periódus alatt, ugyanakkor elfogadásra került az ún. roma keretprogram. A nyugat-balkáni integráció előmozdítása terén sikerként könyvelhette el a magyar elnökség a Horvátországgal való csatlakozási tárgyalások lezárását. A Duna Régió Stratégia elfogadása is komoly eredményként szerepelt a félév végi beszámolóban. A kormány által a „törvényhozási dömping” nyomán eszközölt közjogi átalakításokban az EP szocialista, liberális és zöld frakciói a demokrácia értékeinek, valamint a fékek és ellensúlyok rendszerének sérülését vélték felfedezni.

Figyelemreméltó próbálkozás volt a „keleti nyitás” politikájának meghirdetése, ami mögött főként – nem titkoltan – gazdasági érdekek (potenciális befektetők

ösztönzése, piacszerzési törekvések) álltak. A nyugati világ, különösen az európai gazdasági térség tartós recesszióját, a kedvezőtlen külgazdasági hatásokat ellensúlyozandó a magyar kormányzat keleten igyekezett új partnereket találni egy hosszú távú, gyümölcsöző együttműködéshez. Az efféle nyitási kísérleteknek a gazdasági hatásokon túlmenően mindig van egyfajta geopolitikai vonatkozása is (még akkor is, ha egy olyan kicsi, nyitott és az euro-atlanti együttműködésbe mélyen „beágyazott” országról van szó, mint amilyen Magyarország), ami következképp bizonyos körökben rendszerint ellenérdekeltséget, gyanakvást kelt. Ez a veszély azonban csak akkor realizálódik és manifesztálódik, ha a térség országai valamilyen oknál fogva, illetve valamilyen értelemben véve aszimmetrikus függőségi viszonyba kerülnek. Ez a jelenség kelet- és kelet-közép-európai országok esetében leginkább az energiapolitika területén érvényesül (Oroszország irányában való energiafüggőség). Az energiafüggőség csökkentése már régóta napirenden szerepel a V4-ek tárgyalásain is. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a keleti nyitás politikája – a realizált gazdasági sikerek tükrében – inkább verbális irányváltásnak tekinthető, hiszen néhány együttműködési megállapodás aláírásán kívül nem történtek komoly előrelépések (elmaradtak a nagyobb állampapír-vásárlások is).

A keleti nyitás kapcsán a kormány Oroszországgal, Kínával, Délkelet-Ázsiával és az arab világgal való kétoldalú politikai és gazdasági kapcsolatok erősítésére tett lépéseiről kell elsősorban beszélnünk. A magyar uniós elnökség lehetőséget biztosított az Oroszországgal való kapcsolatok szorosabbá fűzésére, ám az EU és az USA külpolitikai doktrínája élesen keresztelte (máig kereszteli) Oroszország több regionális hatalmi törekvését, ráadásul a közösségi külpolitika (már amennyire pragmatikus szempontból beszélhetünk ilyenről) terén – miként már a korábbi fejezetekben szó esett róla – a Lisszaboni Szerződés óta az EU kül- és biztonságpolitikai főképviseelőjének és az Európai Tanács elnökének szerepe a meghatározó. A keleti nyitás szempontjából kétségtelenül az egyik legnagyobb diplomáciai siker a kínai miniszterelnök magyarországi látogatása volt. Kína mára kikerülhetetlen tényezővé vált a világpolitikában és a világgazdaságban. A kelet-ázsiai ország hagyományosan jó kapcsolatokat ápol Magyarországgal, ahol egyébként viszonylag nagyszámú kínai közösség él. Magyarország érdekelt a kínai tőke idevonzásában, a kínai vállalatok munkahelyteremtő beruházásaiban, de hazánk földrajzi elhelyezkedése (kiváló logisztikai bázis) okán Kína számára is

hasznos lehet az együttműködés. Orbán Viktor 2011. októberi szaúd-arábiai látogatása az arab világ felé történő nyitási kísérlet egyik figyelemreméltó mozzanata volt. Az arab országok az utóbbi időben szintén „felértékelődtek” a globalizált gazdasági rendszerben, ráadásul az elmúlt év történései még hangsúlyosabban ráirányították a figyelmet a térségre. Szaúd-Arábia köztudottan a – tágabban értelemben vett – közel-keleti térség egy jelentős országa, olajnagyhatalom, valamint az Egyesült Államok stratégiai szövetségese. A Kazahsztánnal való kapcsolatok élénkítése és elmélyítése szintén e csapásirányba mutat. A keleti nyitás politikája továbbra is aktuális kérdés, a jövőben is perspektívát nyújthat (különösen az eurózóna és az EU-„peremállamok” tartós gazdasági recessziója okán), bár mindeközéig nem sikerült azokat a nagyszabású, ambiciózus terveket realizálni, melyek egyértelműen megalapoznák az új külpolitikai irányvonal permanens eredményességét, illetve hozzásegítenének a kitűzött célok mihamarabbi eléréséhez.

Nemzetpolitikai jelentőségű döntés volt, amikor 2010. május 26-án az Országgyűlés – módosítva az állampolgárságról szóló törvényt – lehetővé tette a határon túli magyarok kedvezményes, egyszerűsített eljárással való honosítását, 2011. március 15-én pedig sor került az első állampolgársági eskütételre is. Mindez történeti kontextusba helyezve egy hosszú és ellentmondásoktól sem mentes folyamat eredménye volt, hiszen a magyar politika a rendszerváltoztatást követően két évtized alatt jutott el oda, hogy lépéseket tegyen annak érdekében, hogy a trianoni igazságtalanság egy része jóvátételt nyerjen, vagyis azok a határon túli magyarok, akik élni kívánnak a lehetőséggel, gyors eljárás keretében, kedvezményes honosítással (vagy visszahonosítással) megszerezzék (illetve visszaszerezzék) a magyar állampolgárságukat. Ezt a történelmi jelentőségű lépést 2010-ben a parlament nagy többséggel fogadta el (csupán hárman szavaztak nemmel, öten tartózkodtak, huszonnégy fő nem vett részt a voksoláson), ami határozott válasz volt a 2004. december 5-i kettős népszavazás kudarcára, mely megosztotta a nemzetet és rendkívül negatívan befolyásolta a magyar-magyar kapcsolatokat.

A szomszédságpolitika kapcsán meg kell említenünk, hogy Szlovákia irányában továbbra is terheli a kétoldalú kapcsolatokat többek közt az államnyelvtörvény és az állampolgársági törvény ügye, ráadásul a Fico-kabinet (illetve az MKP súlyos veresége) számos területen visszalépést hozott a felvidéki magyarság helyzetében,

érdekérvényesítő képességében. A romániai kormányváltás szintén felerősítette a nacionalista hangokat; a választási rendszer reformja, a tervezett regionalizációs lépések és néhány szimbolikus terület (pl. Nyírő József újratemetésének esete) fokozzák a magyar kormány aggodalmát. Ráadásul a magyar kormány határon túli politikájának ügyetlenkedései, gyengeségei erősítik meg, adnak teret a román, vagy adott esetben a szlovák kormány álláspontjának megvédésére, és ennek pozitív kommunikációjára. A román fél már régóta gyanakvással szemlél minden olyan törekvést, mely az erdélyi magyarság, különösen az összefüggő „etnikai sziget” alkotó Székelyföld önrendelkezését, öngazgatását (autonómiáját) mozdítaná elő. A román politikai elit szemmel láthatóan máig nem volt képes érdemi válaszokat adni a kollektív jogokat követelő kisebbségi magyar kezdeményezésekre, sőt ezeket gyakorta az állam egységét veszélyeztető jelenségként kezelte. A Fidesz határon túli magyar pártokkal kiépített szövetségi politikája is destruktív hatású volt a magyar közösségek összetartásának, parlamenti és helyhatósági választásokon tanúsított együttműködésének szempontjából (lásd: Híd-Most kontra MKP, illetve a romániai önkormányzati választások tanulságai). Szerbia és Magyarország 2011-ben is törekedett érdekeinek és álláspontjainak összehangolására, melyben a szerbeket az uniós tagjelöltség elnyerése érdekében nyújtandó magyar támogatás, a magyar felet pedig a délvidéki magyar nemzeti közösség jogainak megóvása és kiterjesztése, valamint a balkáni térség stabilitásának előmozdítása motiválta. Szerbia célja elérése érdekében erőfeszítéseket tett mind a háborús bűnösök felkutatása és kiadása, mind a koszovói helyzet óvatos – felszíni – kezelése, mind a magyar kisebbség politikai vezetőivel és Magyarországgal való megállapodás terén a rehabilitációs törvény vonatkozásában. A restitúció és rehabilitáció kérdésének rendezése már régóta szükséges, az EU-s tagjelöltség elnyerésének küszöbén pedig egyenesen nélkülözhetetlen volt (melyben a magyar részről érkező belső és külső nyomás legalább olyan meghatározó volt, mint a Nyugat által támasztott elvárások).

Nemzetpolitikai szempontból fontos előrelépés volt a Magyar Állandó Értekezlet (MÁÉRT) „felélesztése”, mely a 2004-es népszavazás előtti ülése óta „tetszhalott” állapotban volt. 2010 novemberében sor került az ismételt összehívásra, majd 2011 novemberében megtartották a MÁÉRT tizedik ülését, melyen elfogadták a nemzetpolitikai stratégia kereteit tartalmazó dokumentumot. A Magyar Állandó Értekezlet mellett tovább működik a szocialista kormányzás alatt – az egykori

házelnök, Szili Katalin javaslatára – életre hívott Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fóruma (KMKF) is, sőt 2011 novemberében létrejött a KMKF Szórvány-diaszpóra munkacsoportja, mely a nemzeti identitás megőrzésének fontos eszköze lehet a szétszórta élő magyar (kis-)közösségek számára. Hasonló célt szolgál a 2011 októberében elindított, Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes által bejelentett Nemzeti Regiszter is.

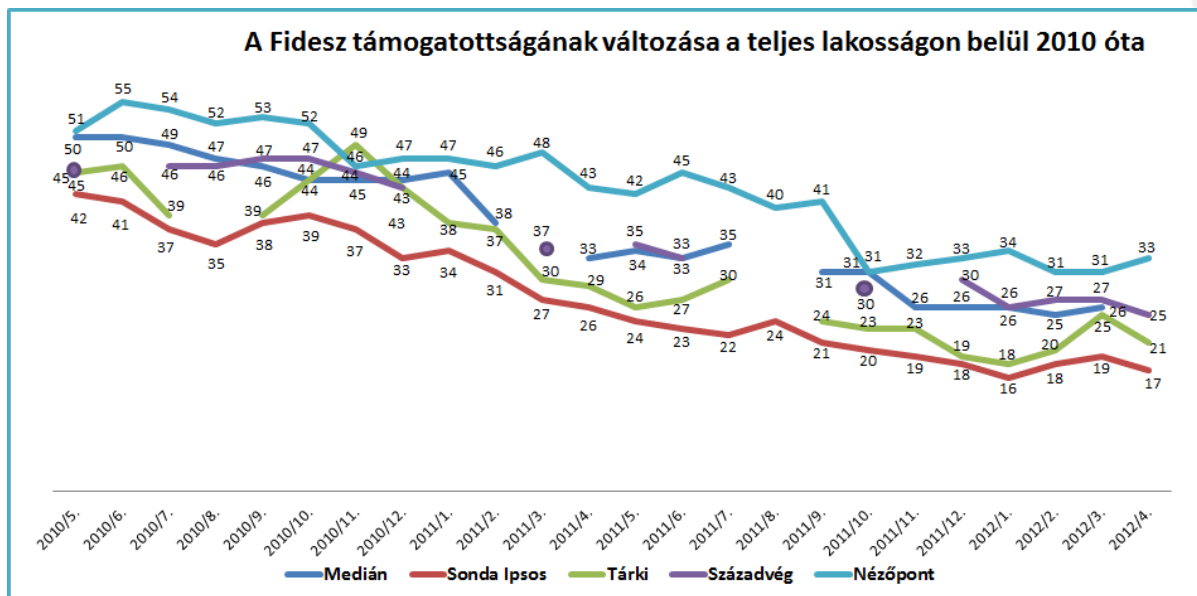
Szimbolikus lépés volt 2010 májusában a „nemzeti összetartozás napjának” törvénybe iktatása, melyet a történelmi Magyarországot és a magyar nemzetet szétszabdáló trianoni békeszerződés aláírásának évfordulójára emlékezve fogadott el az Országgyűlés (a benyújtók dr. Kövér László és dr. Semjén Zsolt voltak) a Fidesz-KDNP és a Jobbik támogatásával (az MSZP-ből 55-en ellene szavaztak, az LMP 12 képviselője tartózkodott).

A kormányzati félidő politikai mérlege – a kormány megítélésének változása

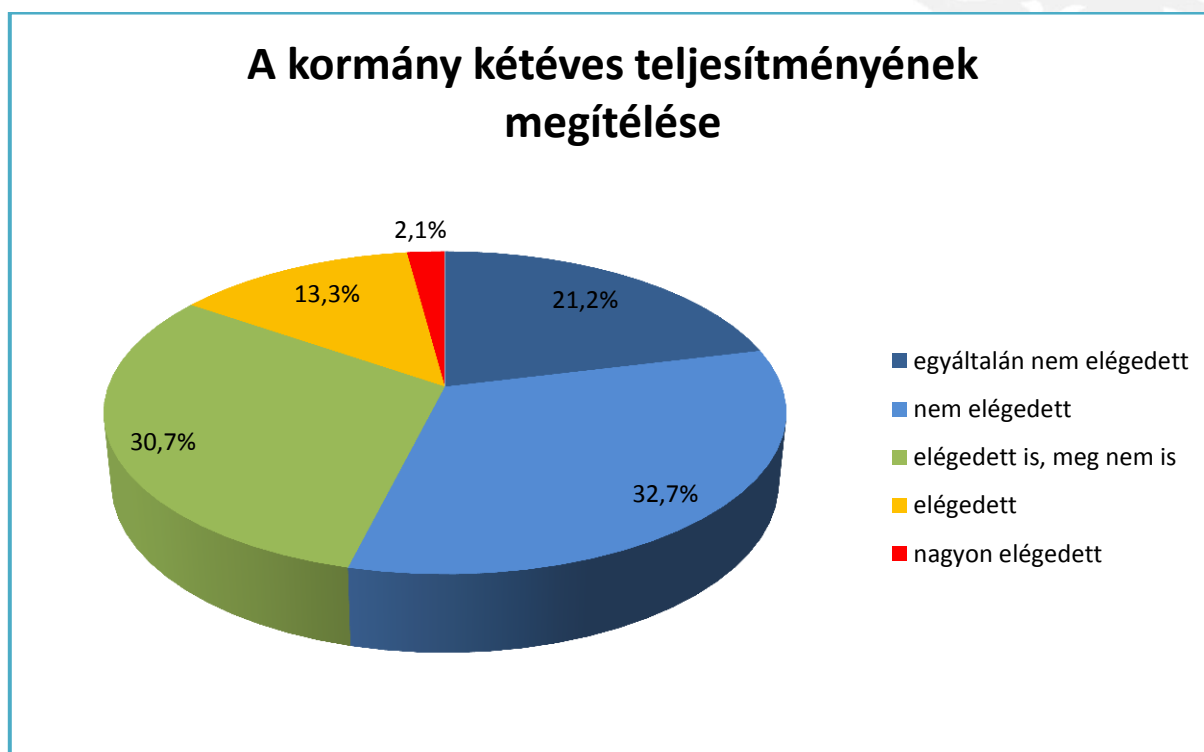
A Fidesz elvesztette szavazóinak felét, ebben egy-egy kivétellel egyetértenek a nagy közvélemény-kutatók. A legnagyobb kormánypárt nagyfokú népszerűségvesztésével párhuzamosan az ellenzéki pártok támogatottsága nem növekedett számottevően, az elpártolók a pártot választani nem tudók, ill. nem akarók táborát növelik, akik aránya évtizedes magasságokba emelkedett, több mint 40%-ra. Az ellenzéki pártok közül az MSZP és a Jobbik profitált enyhén a Fidesz népszerűségvesztéséből.

Az Iránytű Intézet 2012. május első felében végzett közvélemény-kutatása szerint egy most vasárnapi választáson a Fidesz 40%-ot, az MSZP 24%-ot, a Jobbik 23%-ot, az LMP 7%-ot a Demokratikus Koalíció pedig 3%-ot szerezne. A kormány teljesítményéről sokat elárul, hogy az intézet felmérése szerint a megkérdezettek mind az ország állapotáról, mind a kormányzás minőségéről, mind pedig saját háztartásuk helyzetéről rendkívül borúlátóan nyilatkoztak. A kutatás eredményei szerint a megkérdezettek több mint fele, 52,7%-a elégedetlen a Fidesz-KDNP kormány eddigi teljesítményével, ezen belül pedig e kérdés kapcsán is igen jelentős a kifejezetten elégedetlenek száma (20,7%). Az átlag igen gyenge értékelésnek minősül. A 2010-ben a Fidesz-KDNP-re szavazók – bár az átlagnál valamelyest

pozitívabb véleményt alkotnak – elégedettségi indexe sem érte el a közepes minősítést.

Forrás: Iránytű grafika

Forrás: „Iránytű a magyar politikához” – Az Iránytű Intézet májusi közvélemény-kutatásának eredményei I. 8. oldal

Összegzőképpen elmondható, hogy a jelenlegi kormány kétharmados parlamenti többségére támaszkodva számos esetben olyan intézkedéseket hajtott végre, melyeket ellenzéki pozícióban még vehemensen támadott. Ezen lépések egy része magyarázható a politikai pragmatizmussal és a kormányra nehezedő külső, nemzetközi és hazai társadalmi nyomással, ugyanakkor az ígérek és a tényleges kormányzati cselekvés között igen gyakran komoly, a kormányzati filozófia területén is jól megragadható feszültségek érzékelhetők. A pártszövetség a gazdasági helyzetből fakadó felelősségi viszonyok esetében előszeretettel (bár megjegyzendő, hogy esetenként jogosan) hivatkozik a korábbi kormányzati ciklusok terhes hagyatékára, a külgazdasági környezetből fakadó nehézségekre, az uniós válságra, stb., s csak elvétve ismeri el saját gazdaságpolitikai koncepciójának gyengeségeit, megalapozatlanságát (sőt, Matolcsy nemzetgazdasági miniszter sikertörténetéről, „tündérmeséről” értekezik a külföldi sajtónak). A kormány általános gazdaságpolitikai irányvonala és adópolitikája révén elsősorban a magasabb jövedelemmel rendelkező társadalmi csoportok jártak jól, az állami pályázatok ügyében pedig számos esetben megalapozottnak látszanak az ellenzéki aggodalmak (oligarcha-botrány). Elmaradt az ígért radikális adócsökkentés is, a munkahelyteremtés terén pedig a legóvatosabb kormányzati prognózisok sem látszanak teljesülni, nem beszélve a választási kampányban ígért, 10 év alatt létrehozandó egymillió új munkahelyről, illetve a miniszterelnök által gyakran emlegetett teljes foglalkoztatottság elérésének szándékáról. A hazai foglalkoztatás jelentős részét biztosító, a nemzetgazdaság szempontjából kikerülhetetlen kis- és középvállalkozások továbbra sem jutnak hitelekhez, az exportágazat növekedési üteme megtört, sőt a válság hatására a belföldi kereslet is jócskán megcsappant. A második Orbán-kormány előtt tehát továbbra is a fennálló problémahalmaz kritikus tömege tornyosul, amit a nemzetközi pénzügyi szereplők és brüsszeli döntéshozók által megkövetelt, s a Fidesz által is gyakran preferált konvencionális eszközökkel egyre nehezebb orvosolni.